

Duray Miklós levele

Kedves Barátaim és Polgártársaim

itthon Közép-Európában és szerte a Világon!

1983 augusztusában – hat hónappal azután, hogy Pozsonyban szabadlábba helyeztek első fogságomból a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságában folytatott tevékenységem miatt rendezett, majd felfüggesztett bírósági pert követően – üzenetet küldtem mindazoknak, akik kiálltak mellettem, és akiknek köszönhettem szabadulásomat.

Csak az tudja, aki már ült börtönben, hogy milyen érzés mindkét irányban átlépni a börtönajtó küszöbét. 1983. február 22-én volt részem először abban a nem irigylésre méltó örömben, amelyet a szabadulás, a viszonylagos szabadság felé nyíló börtönkapu csikorgása váltott ki belőlem. A szabadulás csodálatos érzése ejtett hatalmába annak ellenére, hogy nem szüntették meg az ellenem folytatott bűnvádi eljárást. Annak ellenére, hogy – amint jeleztem akkori üzenetemben – továbbra is vár rám és fenyeget az előzetes eldöntött ítélet, a hét év börtön. Tudtam, hogy az akkor láncrafogott bosszú bármikor elszabadulhat, és ismét letartóztathatnak. Csak azt nem tudtam, hogy erre mikor kerül sor. Azonban 1983 őszén már sejtettem. Ekkor tudtuk meg, hogy a csehszlovák állami és politikai hatalom illetékesei egy olyan oktatásügyi törvénytervezetet dolgoztak ki, amely ha érvénybe lép – megsértve az ország alkotmányát – alapjaiban fogja veszélyeztetni a nemzeti kisebbségek iskoláit, mivel kilátásba helyezte a nemzeti kisebbségek anyanyelvén folyó oktatás megszüntetését. A sejtés helyesnek bizonyult, ugyanis jogvédelmi tevékenységünk

következtében a hatalom arra kényszerült, hogy kihagyja a törvényjavaslatból a jogfosztást lehetővé tevő részeket, és emiatt alig egy hónap múlva, 1984. május 10-ről 11-re virradó éjszaka letartóztatott a politikai rendőrség. Többek között azzal az egyáltalán nem titkolt okkal, hogy a törvényelőkészítés idején tiltakozást szerveztem a csehszlovákiai magyar kisebbség körében. Ugyanekkor további három barátomat is őrizetbe vették, azonban őket még május 12-én szabadlábra helyezték.

Be kell vallanom kishitűségemet. Amikor ismét lecsuktak úgy éreztem, hogy most már közel egy évtizedre bezárult mögöttem a börtön kapuja. Feladtam annak a reményét, hogy a demokrácia eszméje képes lesz ellensúlyozni a hatalmilag támogatott bosszúvágyét. Nem kételyeim voltak, hanem úgy éreztem, hogy ezúttal valóban a hatalmi önkény áldozatává válok. És ez leírhatatlan rossz érzés volt. Azonban a reménytelenségnek volt számomra egy nagyszerű ellenszere, amely kevés fogolynak adatik meg, még a politikai foglyok közül is kevésnek. Annak a biztos tudata, hogy senki sem hagyott cserben azok közül, akikre reálisan számíthattam. Ez olyan meggyőződés volt, amelyet csak hittel tudtam erősíteni, illetve megtartani magamban, mert nem juthatott be semmilyen értesítés az elszigeteltségbe. Tehát az a racionális hit táplálta erőmet, hogy a barátaim és ismerőseim, azok barátai és ismerősei, és mindazok akik még sem barátok és ismerősök, de rövidesen azzá válhatnak mind itt Pozsonyban, Prágában vagy Budapesten, Bécsben, New York-ban, Párizsban, Bázelban, Csehszlovákiában, Magyarországon, Erdélyben, Ausztriában, Hollandiában vagy Európa más országaiban, Amerikában vagy Földünk más kontinensein mindent elkövetnek annak érdekében, hogy ismét kiszabaduljak. Csak ezzel a hittel tudtam erős maradni mind lelkileg, mind testileg. Csupán az a tudat, hogy ártatlan vagyok, csupán annak a tudata, hogy a börtönbe nem bűn miatt, és nem is saját egyéni érdekeim védelme miatt jutottam, kevés lett volna a reménytelenség leküzdésére. Csak e hit biztonságával felvértezve tudtam elfogyasztani a börtönkosztot, aludni a vaspriccsen, vagy végezni a cella padlóján a napi jógatornát. Csak ettől a hittől áthatva és általa megerősítve viselhettem el a legitimitással hadilábon álló hatalom bérenceinek fenyegetéseit, gonoszságait és megalázó magatartását. Köszönöm mindenkinek – akiknek köszönhetem – ezt a hitet. Sőt köszönöm azoknak a foglároknak,

börtönőröknek is, akik emberi szóval szóltak hozzám, akik ember számba vettek, és akiknek szavaiból és arckifejezéséből kiéreztem, hogy nem tartanak sem bűnözőnek, sem bűnösnek.

Fogságom hatodik hónapjában jutott el hozzám egy apró jelzés, amely arról győzött meg, hogy a hitem nem megalapozatlan, nem tévhit. Postán kaptam egy rövid üdvözetet valahonnan a világból – később tudtam meg, hogy Belgiumból – a számomra ismeretlen Szemer családtól. Két mondatból állt a levél. És emögött a pár kézzel írt sor mögött arcok ezreit véltem látni. Ebben az időben tudtam meg azt is, hogy angol és amerikai orvosok követelték, részesítsenek az egészségi állapotomnak megfelelő ellátásban a börtönben. És nem sokkal később jött a további jelzés: csomag Tokyoból a Kőrösi Csoma Központ japán és magyar tagjaitól. Sajnos a küldeményt személyesen nem vehettem át, de a családom megkaphatta. Majd december elején érkezett egy kedves névnapi csomag Párizsból, januárban pedig nyolc üdvözet Magyarországról, Svédországból és az USA-ból, angolul, franciául és magyarul; majd húsvét előtt ismét kaptam egy csomagot a Connecticut-i Greenwich-ből. De a feleségemtől kapott hivatalosan engedélyezett havi csomagküldemények tartalmából is láttam, hogy róla sem feledkeztek meg. És éreztem, hogy ami eljut hozzám, az csupán töredéke az együttérzésnek. De a feleségemtől, az édesanyámtól és a nővéremtől kapott levelekből a sorok közül kiolvastam, hogy az együttérzésnek hozzám eljutó jelzéseikhez hasonlókat, sőt nyilván sokkal többet kapnak ők is. Ezek erőt és bizodalmat nyújtanak nekik, de bizonyosságot is arról, hogy a valóban barátinak mondható kapcsolatok kiállják a politikai erőszakhelyzetek próbáját is, valamint arról is, hogy létezik a legnagyobb távolságokat is áthidaló emberi összetartás. Azonban ez nem csupán őket erősítette, hanem közvetve engem is, mert megnyugtató, hogy azok akik legközelebb állnak hozzám érzelmileg, nem érzik elhagyatva magukat. Ettől egyre erősödött a lelki nyugalmam, a hitem és nőtt bennem a bizodalom. És amikor áprilisban megtudtam, hogy március végén az államügyész visszavonta mind az 1982 decemberében, mind az 1985 februárjában benyújtott vádiratot, már biztos voltam abban, hogy a demokrácia elve ebben az ügyben csatát nyert az önkénnyel szemben.

Csupán 1985. május 10-e után – az összesen 470 napig tartó bírósági ítélet nélküli fogságomat követő szabadulásom után –

tudtam meg, hogy a hitem valóban racionális volt, mert az, amit értesülések híján sejtettem, valóban létezett. Most, visszatekintve úgy ítélem meg, hogy a szolidarizáló és a szabadulásomat követelő megnyilvánulások és tettek közül ha csak egy is hiányzott volna, eredményük kétségesebb lett volna. Az anyagi és időáldozatok mind itthon, mind a világ egyéb pontján, Magyarországon, Ausztriában, Svájcban, Olaszországban, Franciaországban, Svédországban, Belgiumban, Hollandiában, Angliában, vagy Ausztráliától Argentínán, Brazílián és Venezuelán át Washingtonig, New Yorkig, Chicagoig és beleértve az USA más helységeit is, és Ottawától Tokyoig, de minden bizonnyal még másutt is, amiről nincs tudomásom – mint ahogy rejtve maradt előttem a börtönbe kapott némely levél feladója is –, mind-mind nyílásra mozdították a börtönöm ajtaját. Hozzájárult ehhez a hazájukon kívül, az emigrációban élő magyarok, szlovákok és csehek sajtója is, és a hírügynökségek, valamint a világsajtó, az AFP, AP, UPI, Reuter, Die Presse, The N.Y. Times, Zürcher Zeitung, Le Monde, a BBC, az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió magyar és csehszlovák szerkesztősége stb. Sorolhatnám tovább, de minek, hiszen mindent és mindenkit úgysem nevezhetek meg. Van akit tapintatból nem, van akit azért nem, mert egyszerűen nem tudok róla.

Persze mindez kevés lett volna, ha a nemzetközi tekintéllyel rendelkező személyek, társadalmi szervezetek, félhivatalos és hivatalos intézmények nem erősítették volna a kiszabadulásomat vágyó és szorgalmazó egyéni és tömegérzelmeket valamint tetteket. Ennek érdekében alakult egyéni kockázat és anyagi áldozatok árán a budapesti „DURAY BIZOTTSÁG”. Ezt tette nem csekély személyi és anyagi áldozattal a New York-i Hungarian Human Rights Foundation (azaz a New York-i Magyar Emberi Jogok Alapítványa) és a Csehszlovákiai Magyarok Bizottmánya Amerikában, továbbá az Amnesty International, az International Human Rights Law Group washingtoni ügyvédi szervezet, a nemzetközi PEN Klub amerikai tagozata nevében Galway Kinnell, a tagozat elnöke, valamint négy amerikai író, Norman Mailer, Arthur Miller, Allen Ginsberg és Kurt Vonnegut, az USA szenátusának két tagja, Charles Percy és Robert Dole szenátusi bizottságok elnökei, az USA képviselőházának tagjai, Lantos Tamás és John Edward Porter további harminchat képviselőtársukkal, az

amerikai ún. Helsinki Bizottság elnöke, Dante B. Fascell, a Washington Legal Foundation, az Európai Gazdasági Közösség (Közös Piac) szervezete, és ebben az irányban fejtettek ki tevékenységet az európai méretekben gondolkozó magyar politikusok is, ezt tette a Csehszlovákiából elszármazott illetve 1945 után erőszakkal kitelepített és jelenleg Magyarországon élő értelmiségiek népes csoportja, továbbá Cseres Tibor, Csurka István és Mészöly Miklós magyar írók, a prágai Charta '77 polgárjogi csoportosulás, a budapesti Inconu csoport, a prágai VONS – az Igazságtalanul Üldözöttek Védelmi Bizottsága, és négy pozsonyi szlovák értelmiségi a szlovák katolikus ellenzék valamint a csehszlovák demokratikus ellenzék ismert tagjai, Jan Čarnogursky jogász, Jozef Jablonický történész, Milan Šimečka és Miroslav Kusý filozófusok.

Valóban sorolhatnám tovább a neveket és társadalmi szervezeteket, csoportosulásokat. Azonban még sok mindenről és sok mindenkiről nem tudok, nem tudhatok, mert a börtön falán kívül sem lehet teljes az informáltságom. Így hát nem csupán a csehszlovákiai, magyarországi, erdélyi és romániai, nyugat-európai és amerikai, ausztráliai és japán barátainak és ismerőseimnek valamint a felsorolt személyeknek és szervezeteknek köszönöm a támogatást és a szabadulásom érdekében kifejtett tevékenységüket és áldozatukat.

Csakhogy most emlékeztetnem kell a két évvel ezelőtti sora-imra. Akkor azt írtam, hogy nem mondok köszönetet senkinek, mert az igazság érdekében kötelessége kiállni minden igaz embernek, mert ha egy helyen veszélyben forog az ember teljes élethez való joga, akkor ugyanez megtörténhet bárhol másutt a világon. Ennek ellenére mégis köszönetet mondok magam és a családom nevében. Ugyanis az a véleményem, hogy meg kell különböztetni a megmentésem érdekében kifejtett mentőakciókat attól a támogatástól amelyet ennek kapcsán az a politikai ügy érdemelt ki, amely miatt börtönbe kerültem. A személyem tulajdonképpen véletlenszerű, mert a helyzet választott ki engem erre a célra. Azonban a csehszlovákiai magyarok helyzete nem véletlenszerű, mert a nemzeti-politikai önzés, a többségi nemzet egy részének a kisebbséggel szemben felkorbácsolt ellenérzése, bel- és külpolitikai hatalmi érdekek és érdekellentétek és erőszakos nemzetközi döntések hozták létre ezt a kisebbséget, illetve sújtották kisebbségi sorssal a magyarság egy részét, valamint tették helyzetét és

emberi létét bizonytalanná. Ezért ennek a helyzetnek az enyhítése vagy megszüntetése már nem személyes ügy, de nem is csupán a kisebbség ügye, hanem a nemzetközi politikai lelkiismeret része. Ezért úgy érzem, hogy a felsorolt szervezetek és személyek közül ki kell emelnem a csehszlovákiai demokratikus ellenzék részéről megnyilvánult támogatást, mert ez talán egy árnyalattal több reményt teremthet egy olyan párbeszédre, amelyet a térség nemzeteinek valódi érdekei parancsolnak. A nemzetközi támogatás és segítség is ebbe az irányba hatott. Azáltal, hogy megfékezte a magyar kisebbség jogvédelmi tevékenységét megtorló bosszút. És ezt szolgálták azok a csehszlovák politikusok is, akik az utolsó pillanatban visszatartották a megtorlás erőit. Tehát a szabadulásom egy távolabbi célt is szolgált: nem növekedett a jogsértésekből származó közép-európai feszültség, és nem romlottak egy értelmesebb és igazságosabb jövő lehetőségei. Igencsak jó lenne, ha a kisebbség jogainak jövőbeni korlátozásával nem tennék tönkre ezeket a maradék esélyeket, és nem kellene igénybe venni ismét a nemzetközi közvélemény és a hazai demokratikus erők szórványainak mentő támogatását. Mert míg csupán mentőakciókban és védelemben merül ki az erőnk, kevés lehetőség nyílik a jövő értelmesebb építésére.

Most pedig arra kérem a New York-i Hungarian Human Rights Foundation, a budapesti „Duray Bizottság” és a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága Információs Csoportjának tagjait, valamint a Charta '77 szóvivőit, hogy továbbítsák leveleimet azoknak, akik szolidaritásukkal hozzájárultak szabadulásomhoz és ennek révén — amint említettem — a közép-európai politika biztatóbb jövőképeinek esélyéhez.

Pozsony, 1985. július 18.

Duray Miklós